

סימן יד - הקדמת קריאת שם היילוד

אשר מילתו מתעכבת עקב מחלה

ראשי פרקים:

מבוא

- פרק א – הבסיס ההלכתי להצמדת קריאת שם היילוד לזמן הברית
- פרק ב – תוקפו ההלכתי של מנהג הצמדת השם לברית, ומתי ניתן להדחות
- פרק ג – פסיכולוגיה התפתחותית של התינוק בהיבט הלכתי
- פרק ד – איסור הפסק בין ברכת בפה"ג לטעימת היין

מבוא

במאמרו¹ "ההשלכות של התפתחויות חדשות ברפואה על ברית מילה", דן פרופ' א. אידלמן² בשאלת זמן קריאת שם היילוד שמתעכבת הכנסתו לבריתו של אברהם אבינו. כותב פרופ' אידלמן שם, שיש מתאם בין הקשר של האם לתינוקה לבין מצב בריאותו של התינוק, ולדעתו אם מתעכבת קריאת השם (כשנדרשת דחיית הברית מטעמים רפואיים) "אנו מוסיפים בכך לבעיה הרפואית גורם נוסף העלול לפגוע בתינוק, וזאת על ידי החלשת הקשר בין האם לתינוק. לעתים שהותם של תינוקות חסרי-שם אלו ממושכת ביותר³... ואין ספק (ההדגשה שלי - מ.ה.) שבסופו של דבר ישפיעו התנאים על התפתחות הילד. ולכן לדעתי, במקרים של דחיית הברית, צריך לשקול פסיקה לפיה מותר ומחוייב לתת שם לתינוק (לפני הברית המתעכבת) כדי להדק את הקשר בין התינוק ומשפחתו"⁴.

בשורות הבאות נדון ב-3 שאלות הלכתיות הקשורות להמלצת פרופ' אידלמן:

1. מהו הבסיס ההלכתי למנהג ההצמדה של קריאת השם לזמן הברית דוקא, ולהמתנה (אם הברית נדחית) בקריאת השם עד החלמת התינוק וכניסתו לברית?
2. מהו תוקפו של מנהג זה ומתי ניתן הוא להדחות?
3. נימוקים המעוגנים בהשפעות פסיכולוגיות על התפתחות התינוק – האם מוכרים הם בהלכה כגורם מחייב בעל השלכות מעשיות?

1. ספר אסיא ד עמ' 234-235 (1983).

2. מנהל מחלקת הפגים, המרכז הרפואי שערי צדק.

3. עמ' 234 שם.

4. עמ' 235 שם.

נדגיש כי אין מאמר זה מתיימר לקיים דיון רפואי במסקנות הפסיכולוגיות רפואיות נשוא הדיון, אלא יוצא מתוך ההנחה שהמסקנות הרפואיות הנ"ל הן מוסכמות ולאחר בדיקה נסיונית מבוקרת.⁵

פרק א. הבסיס ההלכתי להצמדת קריאת שם היילוד לזמן הברית

1. בבריתו של יצחק בספר בראשית מבואר ע"פ פשוטו של מקרא⁶ שקודם קראו אביו בשם יצחק, ורק אח"כ נימול. וזה לשון הכתוב⁷: "ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו אשר ילדה לו שרה יצחק", ובפסוק שלאחריו "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים".

וסדר הדברים ברור: קודם קריאת השם, ואח"כ המילה.⁸

אמנם ניתן לחלק בין קריאת שמו של יצחק שכבר נצטווה אברהם⁹ על שמו לפני יצירתו לבין קריאת שם בעלמא¹⁰. אך על כל פנים מקור מנהג קריאת השם בזמן הברית איננו ממילתו של יצחק.

2. סדר המילה המקובל, כולל [אחרי ביצוע מצוות המילה עם הברכות שלפניה] ברכת בורא פרי הגפן, ברכת אשר קדש ידיד מבטן עד כורת הברית, ומיד אחר כך

5. ללא בדיקה נסיונית מבוקרת כמקובל היום בדרך כלל בעולם המדע (בניגוד למצב שהיה קיים בעבר) קיימת הסתייגות אצל הפוסקים מהסתמכות מוחלטת על חוות דעתם של חכמי הטבע. לדוגמא ראה שו"ת הריב"ש סי' תמ"ז וז"ל שם: "...כי לא מפי הטבע והרפואה אנו חיים, ואנחנו על חכמינו נסמך... לא נאמין אל חכמי היונים והישמעלים שלא דברו רק מסבתם ועל פי איזה נסיון מבלי שישגיחו על כמה ספקות יפלו בנסיון ההוא כמו שהיו עושין חכמינו ז"ל כמוזכר בפרק המפלת... עכ"ל. ולכן ללא קיום תנאי זה יש פחות בתוקף ההלכתי של אומדן רפואי לא מבוקר, והמסקנה ההלכתית עלולה להשתנות. ראה מנחת יצחק (לגרי"י וייס שליט"א), חלק א' סימן קכ"ה אות ו' וסימן קכ"ז אות ב', ובספרי הפוסקים המובאים שם.

לעומת זאת כאשר הנסיון נעשה בצורה מבוקרת עם השגחה מלאה "שלא יפלו כמה ספקות" מבואר במקומות רבים שהמסקנות הנובעות מניסוי זה מוסכמות הם, כדוגמת ביטוי של הרמב"ן על התורה, בראשית ט' י"ב, "ואנחנו בעל כרחנו נאמין לדברי היוונים שמלהט השמש באויר הלח יהיה הקשת בתולדה, כי בכלי מים לפני השמש נראה כמראה הקשת עכ"ל, ועיין בראב"ע שם.

6. ראה שבת סג. "... א"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו. אמר רב כהנא, כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוי ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא". ע"כ.

7. בראשית כ"א, ג-ד.

8. ראה פסחים דף ו: ובחד עניינא יש מוקדם ומאוחר בתורה. אמנם עיין בביאור הרד"ל פרד"א פכ"ט אות מ"ד, ואכמ"ל. ועיין עוד באוצר השמות לא ח. ראזנברג, כך תשיעי תרפ"ג, בערך "שם", דוגמאות רבות מתקופת המקרא, שהשם ניתן לילוד מיד אחרי הלידה.

9. בראשית י"ז ט.

10. ראה בספר ב"א בשם ספר חסד לאברהם מעין ב' נהר נ"ב - הובאו דבריהם בספר הברית (לגרמ"ב פירוטינסקי, ניו יורק תשל"ח) סי' רס"ה בליקוטי הלכות ס"ק נ"א.

תפילה להחלמתו ולקיומו של הרך הנימול: "או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו" ובמהלך התפילה נקבע שמו ע"י אמירת: "ויקרא שמו בישראל..."¹¹.

המקור לדיני הברכות בזמן המילה הוא במסכת שבת¹² ושם מוזכרת ברכת אשר קדש ידיד מבטן ... כורת הברית, ולא מוזכרת כלל התפילה לשלום הנימול והמסגרת לקריאת השם כמנהגנו היום.

וכן הרמב"ם בהלכות מילה¹³ מזכיר ברכת אשר קדש ידיד מבטן ולא מזכיר כלל את תפילת או"א הכוללת קריאת השם לנימול. ואכן, אין מקור לא בש"ס ולא ברמב"ם למנהג המקובל של קריאת שם בזמן המילה.

3. בעל העיטור הובא בטור יו"ד סי' רס"ה מביא את המנהג לומר תפילת או"א וכו' וז"ל הטור שם: "וכתב בעל העיטור: ומנהג ליתן יין בפי התינוק אחר ברכת היין ואחר כורת הברית ולומר קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני וכו', ובקשת רחמים לא הוי הפסקה בין ברכה לשתייה. ויש אומרים שכיון שנתן יין בפי התינוק לאו הפסקה היא. ויש סדורים שכתוב בהם ברוך אתה ה' כורת הברית - ושותה", [היינו שהמברך שותה את היין מיד אחרי "כורת הברית" לפני תפילת "קיים את הילד"]. ומדברי בעל העיטור בולטות שתי נקודות: האחת – נוסח התפילה לשלום הילד היא שנקרא¹⁴ שמו פלוני. משמע שנקרא כבר בעבר – ומשמעות הדברים שאין קריאת השם חייבת להיות בזמן המילה דוקא. והשנית – משמע מדבריו שכל ענין תפילת קיים את הילד הזה - הוא תפילה לשלום הנימול והדיון הוא האם תפילה זו מהווה הפסק בין ברכה לשתייה. אך לא מוזכר כאן כלל חיוב קריאת השם דוקא בזמן ברכת המילה, שאילו היה חיוב כזה, היתה סיבה נוספת להחשיב את התפילה עם קריאת השם כחלק מענין המילה כדי שלא תחשב הפסק. ואי הזכרת נימוק זה מהווה סיוע להנחה שקריאת השם מעיקרו של דין, איננה חלק בלתי נפרד של ברכות המילה¹⁵.

4. האבודרהם¹⁶ מביא את סדר ברית מילה, ולאחר המילה ברכת בורא פרי הגפן וברכת אשר קדש ידיד מבטן. כותב האבודרהם: "אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שנקרא שמו פלוני. כי הרבה נסים ונפלאות נעשו לו כשנולד כמו שפירשנו בברכת אשר יצר בחכמה, וגם היום אין לו כי אם שמונה ימים שנולד ושופכים את דמו במילה, לפיכך תקנו להתפלל עליו לשם שיקיימהו לאביו ואמו וירפאהו" עכ"ל.

11. זוכר הברית סימן א', וכן הוא בכל הסידורים. וראה הערה 17 לקמן.

12. קלז:

13. פרק שלישי הלכות א-ג.

14. וכן הנוסח באבודרהם, וראה להלן.

15. וראה פרק ה' לקמן.

16. הלכות ברכות, שער תשיעי.

ושוב בפשטות לשון האבודרהם ניתן להבין כי קריאת השם קדמה למילה, ובברכת הנימול אינם מציינים את שמו שנקרא בו לפני כן, בניגוד לנוסח המקובל היום¹⁷... קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל", בו אנו מדגישים שמעכשיו והלאה יקרא שמו בישראל פלוני בן פלוני. גם סתימת דבריו של האבודרהם לגבי מועד קריאת השם איננה מצביעה על חיוב להצמיד קריאת השם למילה. וברור שמדברי האבודרהם אין מקור למנהג הצמדה זה.

5. בספר חסידים¹⁸ כתוב: "ד"א זה ספר תולדות אדם – מכאן רמז כשמימין הנער בערס וקורין לו שם, משימין ספר של תורת כהנים מראשותיו..." עכ"ל. ומפשטות הלשון משמע שקריאת השם איננה קשורה ליום המילה.

6. מקור ברור להצמיד קריאת השם למילה נמצא בכללי המילה לר' יעקב הגוזר¹⁹ וז"ל: "או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל פב"פ. פירוש, מפני שהוא עוסק בברכת הקטן צריך לקרותו בשמו. דבר אחר: מפני מה תקנו לקרות לו שם לנער תיכף למילה, משום דעד עתה לפני המילה היה שם טומאה לפניו וחרפה, שם עורלות. ועכשיו שנימול וקימו בו מצות מילה צריך לשנות שמו לשבח, שם טהור וקדוש כשם אבותיו..." עכ"ל.

7. בספר חסד לאברהם²⁰ כתב וז"ל: "נוהגים שלא לקרוא שם לילד עד אחר המילה. שמאחר שכבר נסתלק העורלה והטומאה, אז יחול עליו סוד הנשמה, ר"ל נשמה של הנפש, ובזה יקרא בשם האדם הישראלי" עכ"ל.

8. בספר אוצר כל מנהגי ישורון²¹ כתב וז"ל: והמנהג לקרוא שם להבן הנולד בעת המילה - נדע כי כבר בימי הבית השני נהגו כן (אוצר השמות)²² אולי הטעם שכן מצינו שקרא הקב"ה לאברהם אברהם, ושם כתוב "אני הנה בריתי אתך" וגו' "והיה שמך אברהם" עכ"ל עיי"ש.

מסקנת הדברים: המקור להצמדת קריאת השם לזמן המילה איננו בגמרא ובפוסקים, אלא מקורו במנהג ישראל קדום, אשר שורשו בסוד ה' ליראיו. וכמבואר בספר חסד לאברהם ובכללי המילה לר' יעקב הגוזר.

17. שיעקר מקורו במחזור ויטרי, בספר הרוקח, ועוד. הובא בספר הברית, שם, ס"ק מ"ז.
18. סי' תתש"מ, הובא בספר הברית שם, ס"ק נ"א. 19 עמ' 94. הובא בספר הברית שם.
19. זכרון ברית לראשונים א מהדורת סג"ל גלאסבערג ברלין עמ' 94 הובא גם בספר הברית שם.
20. מעיין ב' נהר נ"ב, הובאו דבריו בספר זוכר הברית סימן כ"ד, אות י"ז, ובספר הברית שם.
21. מאת הרב אברהם אליעזר הירשאוויץ, הוצאה רביעית, נדפס מחדש בארה"ק תש"ל, סי' מ"א סעיף ז'.
22. ומקורו כנראה באוצר השמות לא. ח. ראזנבערג, כך תשיעי תרפ"ג, בערך "שם". תודתי נתונה לר' פנחס ליבזון שאיתר את מקור הדברים ב"אוצר השמות". מקורות נוספים הובאו במכתבו של הרב א. אלימלך לנגה, המובא להלן בנספח לסימן זה.

פרק ב. תוקפו ההלכתי של מנהג הצמדת השם לברית, ומתי ניתן להדחות

"והנה מצות מילה נחלקת לכמה חלקים :

1. עיקרי הלכות מילה ופרטיה המעכבים בה,
2. ויש שאינם אלא שיורי מצוה,
3. ויש מנהגים שונים נהרא נהרא ופשטא לחביבות ולשמחת המצוה,
4. ויש אשר משנת חסידות היא להם, ושורשן בסוד ה' ליראיו לתועלת הנימול ותיקון עולמות בסודות נוראים, שהנהיגו רבותינו הקדושים או שגילו לנו תיקונים ההם,
5. ויש אופן מעשי המילה שהיא מהלכות הרופאים אשר כל אחד מחוייב ליפות ולהקל הרפואה של הנימול להוציאו מסכנה ח"ו²³."

ממסקנת הדברים של פרק א ברור שקריאת השם בזמן הברית שייכת לחלק 3 (מנהג ישראל לחביבות המצוה) ולחלק 4 (משנת חסידים ע"פ הסוד).

ולכן נשאלת השאלה, כאשר קיימת סיבה רפואית להקדמת קריאת השם קודם לברית (החייבת להדחות), האם סיבה זו מספיקה לביטול המנהג אם לאו.

והנה יעויין בספר ציץ אליעזר²⁴, וז"ל שם: "אבל כידוע אין לערב דברי קבלה עם ההלכות כדכותב בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' נ"א וכן כותבים עוד פוסקים ולכן כל היכא שיש להתיר ע"פ ההלכה, אין מעכב מה שאפשר להבין ההיפך מזה ע"פ הקבלה, בפרט בדברים שאינם מפורשים גם שם עכ"ל.

ולכן יש מקום לדון שסכנה של פגיעה בתינוק (כמבואר במאמרו של פרופ' אידלמן), הינה סיבה הלכתית מספיקה לדחיית מנהג (שאין לו מקור בש"ס) אפילו מקורו בדברי ח"ן, אם אכן יש תוקף הלכתי לשיקולים הפסיכולוגיים של התפתחות התינוק. נקודה זו מהווה את מוקד הדיון בפרק ג להלן.

יתר על כן, בנ"ד מבואר בספרים הק' שגם ע"פ סוד אין מניעה להקדמת קריאת השם קודם הברית כאשר הברית נדחית. אלא שיש מחלוקת אם עדיף לקרא השם קודם יום ח' ללידה או אחריו. לדעת החימודי דניאל (כת"י)²⁵ "מי שיודעים בו שאי אפשר למולו בזמנו קורין לו שם בעת שאביו עולה לתורה, וטוב שיהיה תוך ח' ללידתו שעדיין אינו ערל" עכ"ל. לעומתו סובר בעל כורת הברית²⁶ שיקרא לו שם בעת עליית אביו לתורה אחרי ח' ללידתו. אך אין צורך להמתין עד המילה המאוחרת.

23. מתוך ספר הברית, בהקדמה (דברים אחדים מהמלקט - עמ' 9 שם).

24. חלק י"ד סי' ק"א אות ב' במאמר מוסגר.

25. הובא במילואים לספר זכב"ל, ובספר זוכר הברית שם, פרק כ"ד, אות כ', ובספר הברית שם, סוף ס"ק נ"א.

26. הובא בספר זוכר הברית שם, ספר הברית שם.

לכן נראה ברור להלכה, שבמקום חשש פגיעה של היילוד אין סיבה לאסור הקדמת קריאת השם. ואדרבה, עדיף להקדים קריאת השם בעת עליית האב לתורה קודם ח' לדעת החימודי דניאל, ואחר ח' לדעת כורת הברית. ואע"פ שלמעשה קיים גם המנהג²⁷ להמתין בקריאת השם עד המילה המאוחרת, אין בכוחו של מנהג זה לעמוד בפני החשש לבריאותו של התינוק, ובמיוחד לאור הוראותיהם של גדולי הדור שהובאו במכתבו של המוהל המפורסם הרב חיים מילר שליט"א, בנספח לסימן זה.

פרק ג. פסיכולוגיה התפתחותית של התינוק בהיבט הלכתי

אף כי בהשקפה ראשונה יש מקום לחלק מבחינה הלכתית בין תקפותם של שיקולים רפואיים פיזיים לבין שיקולים שמקורם בגורמים פסיכולוגיים, עיון נוסף יצביע על תקפות הלכתית גם של הגורמים הפסיכולוגיים הללו. ואין כוונת הדברים לדוגמא הקיצונית של פיקוח נפש, בה מצב רוחו של החולה המסוכן משפיע ישירות על בריאותו, ולכן למצב רוח כזה השלכות הלכתיות מיידיות המתירות חילול שבת ואיסורים אחרים כדין פיקוח נפש²⁸. אלא מצינו בתלמוד שגם מצבים או מעשים המשפיעים על התפתחותו הנפשית התקינה של התינוק הינם בעלי משמעות הלכתית. כדוגמא נציין למסכת יומא²⁹, שם מבדילה הגמרא בין עינוי של אי-נעילת הסנדל ביום הכיפורים בו חייבים (מדרבנן) גם ילדים קטנים לבין אכילה, שתיה, רחיצה וסיכה, בהם מותרים הקטנים גם מדברי סופרים. וטעם ההבדל - בעובדה שאכילה, שתיה, רחיצה וסיכה הם חיוניים להתפתחות הקטן ("הנך דרבייהו"), טעם שאינו קיים לגבי נעילת הסנדל. וכאסמכתא לחיוניות של רחיצה וסיכה להתפתחות הילדים מביאה הגמרא את דברי אביי בשם אומנתו:

"אמרה לי אם: רביתיה דינוקא – מיא חמימי ומשחא.
גדל פורתא – ביעתא בכותחא. גדל פורתא – תבורי מאני".

(תרגום חפשי לעברית: אמרה לי אומנתי: להתפתחות התינוק חיוני – רחיצה במים חמים וסיכה בשמן או במשחה³⁰. גדל מעט – אכילת ביצה עם לֶבָן. גדל מעט – שבירת כלים [ע"י התינוק].)

27. הובא ללא מקור או נימוק בספר הברית שם, ובספר פדיון נפש (הובא בזוהר הברית שם) כתב: "שאם הוא בכור שא"א למולו בזמנו, יקרא לו שם בשעת הפדיון שאז נעשה חפץ של מצוה".

28. לדוגמא: שבת קכ"ח: לענין הדלקת הנר ליולדת עיוורת, הובא בש"ע סי' ש"ל סעיף א; רמב"ם פ"א מהלכות עבודה זרה, הלכה י"א לענין לחש על המכה; שמירת שבת כהלכתה (תשל"ט) פרק ל"ב סי' כ"ה כ"ו ובהערות פ"ב פ"ג שם, ועוד.

29. דף ע"ח:

30. ראה שבת דף קמ"ו. בגמרא: משחא - רב אסר ושמואל שרי, וברש"י ד"ה משחא - שמן עב.

ופירש"י את ה"צורך" בשבירת הכלים: "תבורי מאני – להפקיר לו כלים לשבר ולמלאת תאותו" עכ"ל.

וממשיכה הגמרא בדוגמא מעשית משל רבה: "כי הא דרבה זבין להו מאני גזיזיה דפחרא לבניה ומתברי ליה". כלומר: אין זו אמירה תיאורטית של אומנת אב"י בלבד, אלא הלכה מעשית על פיה נהג רבה עם בניו, ורכש עבורם כלי חרס (סדוקים בזול - ראה רש"י) כדי שישברום.

וצריך להדגיש שאילו לא היתה תועלת בשבירת הכלים הללו על ידי התינוק, היה קיים אז איסור של בל תשחית בשבירתם³¹. ורק הצורך האנושי הקיים כאן (שמקורו בצרכים הפסיכולוגיים של התינוק) הוא³² היוצר את ההיתר ל"שימוש" מיוחד זה בכלי החרס הסדוקים.

מסקנת הדברים: צרכים פסיכולוגיים המשפיעים על התפתחות התינוק מוכרים בהלכה כגורמים בעלי השלכות מעשיות. ולכן אם הנסיון מראה שעוכב בקריאת שם משפיע על התפתחותו התקינה או על בריאותו של העולל – הרי שמצב זה יכול להוות סיבה הלכתית להקדמת קריאת השם.

פרק ד. איסור הפסק בין ברכת בפה"ג לטעימת היין

אם הוקדמה קריאת השם למילה מאוחרת כדעת החימודי דניאל, או כורת הברית וכמבואר לעיל בפרק ד, אזי ראוי להקפיד שהמברך ברכת בורא פרי הגפן יטעם מכוס הברכה מיד אחרי ברכת כורת הברית, ולפני או"א קיים את הילד הזה³³. שכן גם במילה בזמנה קיימה מחלוקת הפוסקים³⁴ אם אין ברכת או"א מהווה הפסק בין בפה"ג לטעימה. וכאשר קריאת השם קדמה לברית וברכת או"א איננה נועדת לקריאת השם כלל, אזי התפילה עם קריאת השם קרובים יותר להוות הפסק, ולכן צריך המברך בפה"ג לטעום קודם שימשיך בתפילת או"א.

31. לדעת ר' יונה בשערי תשובה, שער שלישי סי' פ"ב האיסור בהשחתת ממון הוא איסור תורה. וכן דעת הרמב"ם בספר המצוות ל"ת נ"ז. אמנם בהלכות מלכים פ"ו ה"י כתב הרמב"ם על השחתת ממון שלוקין עליה מכת מרדות מדבריהם. משמע שאין בה איסור תורה.

32. ראה מקואות פרק ב' משנה ח' בתפארת ישראל בועז אות (ז).

33. שמעתי באביב תשמ"ב מהגרש"ז אויערבך (שליט"א) [זצ"ל], ועיין לעיל פרק ב' סוף סעיף 3.

34. הובאו דבריהם בטור יו"ד סי' רס"ה. [והעתקתי משם לשונו של בעל העיטור, בפרק ב' סעיף 3], וראה גם בטור או"ח סוף סי' קפ"ט. ובזכר הברית סי' כ"ג אות ז' איתא שהגרע"א נהג לטעום מן הכוס תיכף אחר סיום ברכת אשר קידש, וכן נוהג גם הגר"מ פיינשטיין (שליט"א) [זצ"ל] כמבואר בספרו אגרות משה או"ח חלק רביעי סימן ק' ושמעתי מהגרש"ז אויערבך (שליט"א) [זצ"ל] שכן נהג גם הגר"א קוק. ועיין עוד בספר הברית שם במקור וביאור הלכה ס"ק ב' ובליקוטי הלכות ס"ק נ"ו ואכמ"ל.

נספח לסימן יד - מכתבים

מכתב הרב אלימלך לנגה

שמחתי לראות את מאמרו של הרב מרדכי הלפרין (לעיל עמ' 163-157), העוסק בין היתר במקורות למנהג קריאת שם היילוד בזמן הברית. במאמר הובא מקור מפורש אחד מתקופת הראשונים, והוא ב"זכרון ברית לראשונים" לר' יעקב הגוזר ובנו ר' גרשום הגוזר שחיו בוורמיישא במאה העשירית לאלף החמישי. ברצוני להוסיף עוד שני מקורות מפורשים השייכים בערך לאותה תקופה.

א. ר' יהודה בר יקר, רבו של הרמב"ן (נולד בדרום צרפת ועבר לברצלונה) אומר בספרו "פרוש התפילות והברכות" בפרק על ברכות המילה (ירושלים שכ"ט. חלק ב. עמוד סז) "ואומר מיד שאמר קיים את הילד הזה לאביו ולאמו, ויקרא שמו בישראל. ר"ל שלא רצה לקרוא לו שם עד עכשיו שנימול ונעשה ישראל, כדי שיהא שמו קיים". ובהמשך דבריו מביא שני טעמים לכך, האחד: שם שניתן לאדם יהודי, דהיינו אחר שנימול, נשאר קיים כמו שמצאנו ששמו הראשון של יעקב לא נעקר ואילו שמותיהם הראשונים של אברהם ושרה נעקרו. והטעם השני הוא שניתנת השם בזמן תפילת "קיים את הילד" היא בקשה שהשם יהיה בהסכמתו של הקב"ה ולכן לא יהיה צריך לשינוי, כמו שמצאנו אצל יצחק שהקב"ה נתן לו את שמו ולכן לא נשתנה שמו, בניגוד לאברהם ויעקב.

ב. מקור נוסף נמצא בסידור ר' שלמה מגרמייזא. פרק קיט (ירושלים תשל"ב. עמוד רפז). יש לציין שבמבוא לספר (בעמ' 22) מעיר הרב משה הרשור שפרק זה נכתב בתקופה קצת יותר מאוחרת וכנראה שייך לבעל הרוקח. כדאי לשים לב לכך שבעל הרוקח ור' יעקב הגוזר חיו שניהם בוורמיישא במאה העשירית לאלף החמישי. וז"ל: "או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו שיחיה ויקרא שמו בישראל פלוני בר פלוני, ולמה אין קוראין שם לנער כי אם ביום המילה, לפי שלא נקרא אברהם אלא אברהם כי אם בשעת מילתו וכו'".

שני מקורות אלה הם מקורות מפורשים. נוסף לכך קיימות עדויות פחות מפורשות, כגון הנוסח "ויקרא שמו בישראל". שהובא במאמר הנ"ל בשם מחזור ויטרי ועוד. גם כאן אפשר להוסיף לרשימה.

שתי תפילות לשלומם של התינוק הוזכרו בדברי הראשונים. האחת בעברית: "או"א קיים את הילד הזה" וכו' והשנית בארמית "תשתלח אסותא דחיי ודרחמי מן קדם מרי דבשמיא לרביא הדין" וכו'. כאמור, יש בחלק מן הנוסחאות גם קריאת שם באחת מן התפילות, והנה כמה מהם:

הספר הקדום ביותר בו ראיתי את התפילה העברית הוא מדרש שכל טוב שנתחבר באיטליה בשנת ד"א תתצ"ט על ידי רבנו מנחם בר' שלמה, ונזכרת בה קריאת

השם (בפרשת לך לך. ברלין תר"ס, עמ' 19): "או"א קיים את הילד וכו' ויקרא שמו בישראל פב"פ". לאחר מכן נמצאת שם גם התפילה בארמית, ללא הזכרת שם התינוק.

בסדר רב עמרם גאון, סדר המילה. נמצאת רק התפילה הארמית (הוצ' גולדשמידט, ירושלים תשל"ב, עמ' קעט), ויש בה קריאת שם לתינוק: "תשתלח אסותא וכו' ויתקרי שמיה פלוני בישראל".

בסדר רב סעדיה גאון (ירושלים תשא, עמ' צט) נמצאת לאחר ברכת כורת הברית כותרת: "אחר כך מתפלל בעדו וקורא לו שם בתפילה", ואחריה התפילה הארמית בנוסח הבא: "תשתלח אסותא וכו' לאסאה לפלוני בר פלוני" וכו'. העיר על כך המו"ל (שמחה אסף) שאולי כוונת הכותרת היא לתפילה העברית (שלא מוזכרת בפירוש בסידור), אך יתכן גם שהכוונה היא לתפילה בארמית.

עוד רמז לקריאת השם בזמן המילה נמצא בפרקי דר' אליעזר פרק מ"ח, וז"ל: "ר' נתנאל אומר ראו אבותיו של משה תארו של משה כמלאך אלוקים, מלו אותו לח' ימים וקראו שמו יקותיאל".

בכבוד רב ובברכה
הרב אלימלך לנגה

מכתב המוהל הרב חיים מילר

על דבר נתינת שם לילוד לפני הברית, ברצוני להוסיף מספר עובדות של מעשה רב.

שוחחתי עם אברך מבני ברק והוא סיפר לי כי נולד לו לפני מספר שנים בן חולה רח"ל ונכנס להרה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, המשגיח דשיבת פוניבז' וביקש ממנו שיתפלל על בנו. הרב שאל מיד מה שמו, וכשנענה שעוד לא נתנו לילד שם היות ומדובר לפני הברית, אמר מיד "והרי אין על מי להתפלל!" לשאלת האברך מה עליו לעשות אמר לו הרב המשגיח זצ"ל שישע לאדמו"ר מאזורוב בתל אביב, ויאמר לו כי יש לו בן חולה שעדיין לא נתנו לו שם.

נכנס אותו אברך לאדמו"ר מאזורוב זצ"ל וסיפר לו אודות בנו. האדמו"ר דרש שינתן שם לילד, ומיד עשה "מי שברך" ונתן לו שם.

חזר האברך אל הרב המשגיח זצ"ל, והלה אמר לו: "עכשיו יש על מי להתפלל ולבקש, כי הרי יש לנו שם", וברכו: "הקב"ה יעזור והילד פב"פ יבריא". ובי"ה הבן הבריא.

על מקרה מיוחד שמעתי ממש בימים האחרונים. לאברך אחר מבני ברק נולד בן חולה מאד ר"ל בעת שהותו בארה"ב (לפני חודשיים), והברית נדחתה. פנה האברך לגר"מ פיינשטיין (שליט"א) [זצ"ל] אשר פסק לקרוא לו שם מייד ולא להמתין עד לברית.

עם שובו לארץ ישראל שאל בענין זה גם את הגרא"מ שך (שליט"א) [זצ"ל] ראש ישיבת פוניבז' ואת הגר"י קניבסקי (שליט"א) [זצ"ל] (בעל הקהילות יעקב).

הרב שך קבע שיש לקרוא שם לילוד החולה קודם הברית אלא אם כן מצבו של התינוק אנוש. לעומת זאת דעת הגר"י קניבסקי היתה להמנע מקריאת השם עד לברית.

על מקרה נוסף שמעתי בהיותי השנה לאחר חג הפסח באירופה. נמסר לי כי לפני כמה שנים היה מקרה של ילד שנולד חולה ונסע אבי הבן לאדמו"ר מסטמאר זצ"ל, וזה אמר לו כי צריך לתת שם לילד ורק אח"כ לבוא לבקש ברכה, כי הרי כעת אין על מי לבקש.

בהיותי בן למוהל ידוע לי על מקרים דומים נוספים בהם נתנו שם לפני הברית, וכולם בהתעצות עם גדולי תורה ופוסקים.

בתפילה כי רופא החולים ירפא לכל חולי עמו ישראל, ובברכת התורה,

הרב חיים מילר

פתח תקוה